

B
VARVARIA
↓
BREBERIUM
↓
R AZOTKRIVANJE
SLOJEVA
HISTORICAL LAYERS REVEALED

RADNA BILJEŽNICA

HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ

PEDAGOŠKA DJELATNOST
HRVATSKOG POVIJESNOG MUZEJA

RADNA BILJEŽNICA UZ IZLOŽBU

B
VARVARIA
↓
BREBERIUM
↓
R
AZOTKRIVANJE
SLOJEVA
HISTORICAL LAYERS REVEALED

Radna bilježnica prati nastavni program
5. i 6. razreda osnovne škole, te 1. i 2. razreda
gimnazija i strukovnih škola.

HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ

Što je tema izložbe?

Na izložbi *Varvaria / Breberium / Bribir: razotkrivanje slojeva* prezentirani su bogati arheološki i povijesni slojevi Bribirske glavice - jednog od najvažnijih arheoloških lokaliteta u Hrvatskoj. Izložba je nastala u suradnji dvaju nacionalnih muzeja – Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu i Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Toj suradnji pridružio se i Muzej grada Šibenika.

Zašto je izložba značajna?

Bribirska glavica smještena je u šibenskom zaleđu na 305 m visokoj uzvisini. Ona je značajan lokalitet jer je bez prestanka bila naseljena od prapovijesti pa sve do 16. stoljeća kada su Bribir osvojile Osmanlije. Naselje na Bribirskoj glavici tijekom povijesti mijenjalo je ime, što pokazuje i naslov izložbe. Bila je sjedište ilirskoga plemena Liburna, zatim je došla pod vlast Rimljana i tada je nosila naslov *Varvaria*. U ranom srednjem vijeku postala je sjedište županije, a potom sjedište hrvatskog plemićkog roda Šubića Bribirskih. U tom razdoblju nosila je latinski naziv *Breberium*, koje je u hrvatskom jeziku postalo *Bribir*.

S obzirom na dugu povijest, kažemo kako je Bribirska glavica slojevito nalazište. Istražujući sve dublje u zemlju, arheolozi i danas otkrivaju nove slojeve s predmetima koje su ljudi u prošlosti koristili.

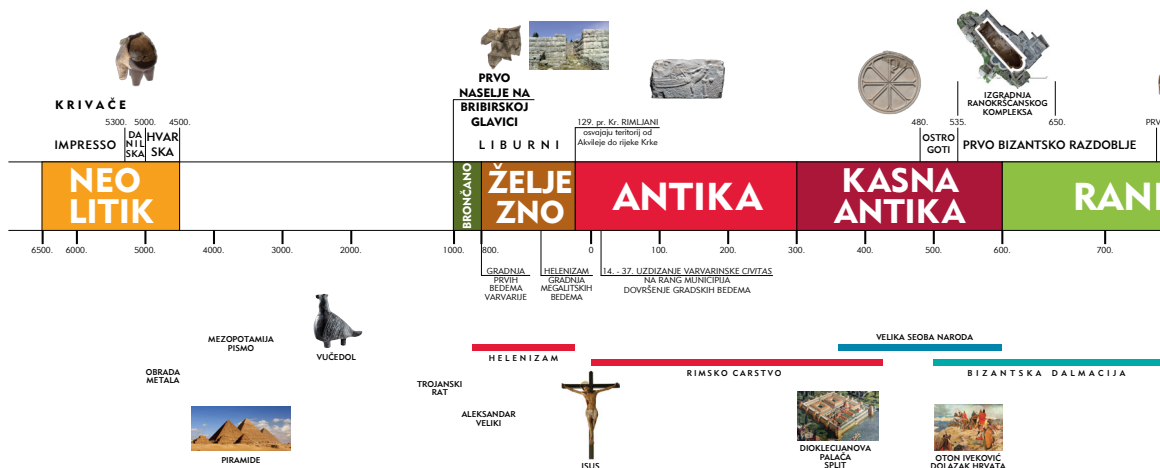
Što je prikazano na izložbi?

Na izložbi će se upoznati s različitim vrstama povijesnih izvora ili povijesnih vrela. Povijesni izvori tragovi su prošlosti koji nam prenose informacije o prošlosti.

Nekoliko je vrsta povijesnih izvora. Najbrojniji povijesni izvori su materijalni izvori, odnosno ostaci materijalne kulture, poput oružja, oruđa, nakita, posuđa, odjeće i dr. Osim materijalnih izvora, postoje pisani i slikovni povijesni izvori. U pisane izvore ubrajamo na primjer razne dokumente, isprave, povelje, pisma, dakle sve ono što je zapisano u prošlosti. U slikovne izvore ubrajamo crteže, slike, fotografije, karte, grafike i dr.

Povijesni izvori čuvaju se u muzejima, knjižnicama i arhivima kao predmeti baštine, a ti ćeš ih upoznati na ovoj izložbi.

KRONOLOGIJA BRIBIRSKJE GLAVICE

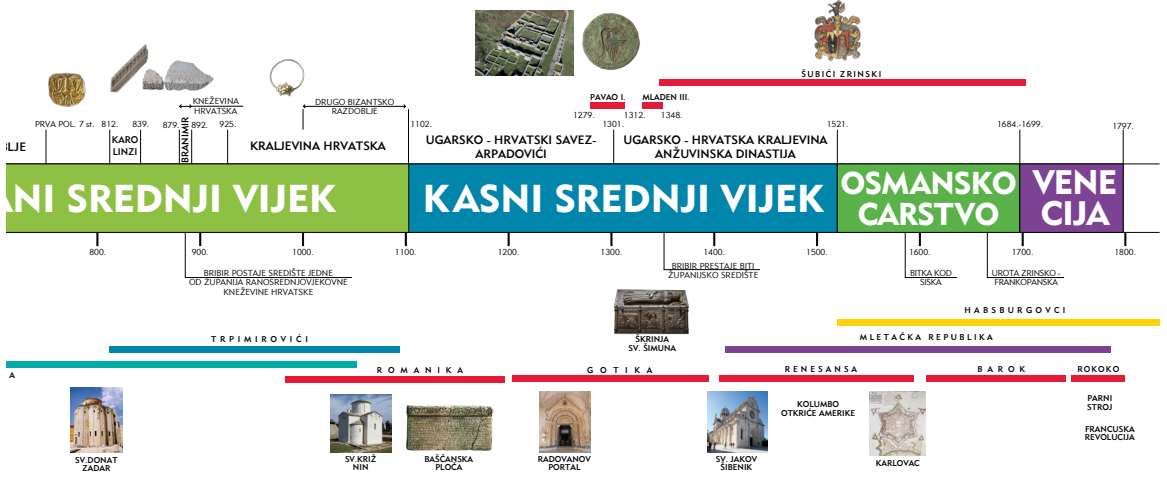

Želimo te povesti u prošlost Bribira, a ova radna bilježnica poslužit će ti kao vodič i putokaz u razotkrivanju bogatih povijesnih slojeva Bribira.

Arheološki lokalitet – nalazište, odnosno mjesto na kojem su pronađeni materijalni ostaci.

Arheologija – znanost koja na temelju materijalnih ostataka pronađenih u zemlji, proučava način života i kulture starih civilizacija i naroda.

Kako bi naše razotkrivanje slojeva Bribirske glavice bilo uspješno, moramo se dobro snalaziti u vremenu, a u tome nam najviše pomaže lenta vremena. Prikazana lenta sastoji se od najvažnijih događaja na Bribiru i paralelnih događaja koji su se odvijali u ostatku Hrvatske i svijeta.

1. POVIJEST ISTRAŽIVANJA

U prvoj izložbenoj cjelini otkrit ćeš kako na Bribirskoj glavici arheolozi već 110 godina vrše iskopavanja i pronalaze predmete iz različitih povijesnih razdoblja.

1. Na karti Hrvatske označi Bribirsku glavicu. Neka ti u tome pomogne animirana karta i projekcija prikazana u prvoj izložbenoj cjelini.

2. Prouči prikazanu fotografiju i objasni što je posao arheologa?

3. Pronađi podatak kako se zvalo arheolog koji je prvi započeo arheološka istraživanja na Bribirskoj glavici?

2. BRIBIRSKA GLAVICA PRIJE DOLASKA RIMLJANA

U ovoj izložbenoj cjelini otkrit ćeš sloj prapovijesti. U podnožju Bribirske glavice, na lokalitetu Krivače, pronađeni su najraniji nalazi iz razdoblja mlađeg kamenog doba (neolitika). Bribirska glavica trajno je naseljena od željeznoga doba kada Liburni podižu na njoj prvu utvrdu.

4. Prouči na izložbi predmete pronađene na lokalitetu Krivače prikazane na slici te odgovori:

- a) naziv predmeta
- b) materijal od kojeg su izrađeni
- c) Izračunaj koliko su godina predmeti otprilike stari?

a)

b)

c)

a)

b)

a)

b)

**ILIRI – skupina plemena
koja je naseljavala
hrvatski prostor od
kraja brončanoga
doba do antike.**

5. Jesu li ti poznati i nazivi drugih ilirskih plemena, osim Liburna? Neka ti u odgovoru pomogne animirana karta. _____

6. Pronađi predmet koji se naziva *fibula*. Pokušaj objasniti funkciju predmeta.

3. ANTIČKA VARVARIA

U ovoj ćeš izložbenoj cjelini upoznati antički sloj, odnosno raznovrsne predmete koji svjedoče o prisutnosti Rimljana na Bribirskoj glavici. Naselje na Bribirskoj glavici tada se nazivalo *Varvaria*. Liburni su vrlo rano došli u kontakte s Rimljanima i gotovo su se dobrovoljno uključili u Rimsko Carstvo, polovinom 2. stoljeća pr.Kr.

ANTIKA – dolazi od latinske riječi „antiquus“ što znači star, drevan, a označava kulturu stare Grčke i Rima te zemalja koje su bile pod njihovim utjecajem.

7. Rimljani su vjerovali u mnoga božanstva, stoga su i u antičkoj *Varvariji* štovana rimska, ali i ilirska božanstva. O tome nam govore pronađeni kameni spomenici – žrtvenici posvećeni raznim božanstvima.

Prouči izložene žrtvenike i nadopuni rečenice:

Najbrojniji žrtvenici pronađeni na Bribirskoj glavici posvećeni su vrhovnom rimskom božanstvu _____ (ime).

Božanstvo osobito štovano kod ilirskih plemena, zaštitnik pastira i šuma čija su se svetišta često nalazila u spiljama zove se _____ (ime). Na Bribirskoj glavici pronađen je samo jedan žrtvenik posvećen egipatskoj božici _____ (ime).

8. Pronađi na izložbi predmete prikazane na slikama i odgovori:

naziv: _____

namjena:

naziv: _____

namjena:

9. U ovoj izložbenoj cjelini uočiti ćeš i nekoliko kamenih spomenika na kojima je uklesan znak križa. Razmisli što oni govore o vjerovanjima i religiji u Varvariji na početku nove ere? _____

10. Označi. Predmet na slici je:

- Zdjela
- Svjetiljka
- Opeka sa žigom

LIBURNA – naziv za malu i pokretljivu liburnsku galiju koju su preuzeli Rimljani, preuredili je i pretvorili u svoj ratni brod.

AVERS i REVERS – svaka kovanica ima prednju i stražnju stranu na kojima se nalaze prikazi. Numizmatičari ih nazivaju aversom (licem) i reversom (naličjem).

NUMIZMATIKA – znanost koja se bavi proučavanjem novca.

11. Velika količina rimskoga novca (kovanica) pronađena je na Bribirskoj glavici. Prouči ih i spoji naziv kovanice s rimskim carem čiji je lik prikazan na kovanici.

As
Antonijan
Follis
Solid

car Justinijan
car Aurelijan
car August
car Konstatin I.

4. RANOSREDNJOVJEKOVNI BREBERIUM

U ovoj ćeš cjelini upoznati ranosrednjovjekovni sloj Bribirske glavice. Prostor Hrvatske u ranom srednjem vijeku značajno se mijenja, to je vrijeme doseljavanja Hrvata u zaleđe dalmatinskih gradova i osnivanja prvih hrvatskih kneževina. Naselje na Bribirskoj glavici također se mijenja. Na temeljima liburnsko-rimske Varvarije, počeo se razvijati utvrđeni srednjovjekovni grad *Breberium* / *Bribir* koji je u tom razdoblju postao središte jedne od 11 starohrvatskih županija.

HRVATSKE ŽUPANIJE – prostor Hrvatske od 9. stoljeća bio je podijeljen u 11 županija, upravno-teritorijalnih jedinica kojima je upravljao župan u ime kralja. Nazive starohrvatskih županija saznajemo iz djela bizantskog cara Konstatina VII. Porfirogeneta „O upravljanju Carstvom“.

12. Prouči predmete i slikama pridruži odgovarajuće slovo:

- a) plutej
- b) ritualna žrtva
- c) stremen sa simboličkim prikazom
- d) praporci

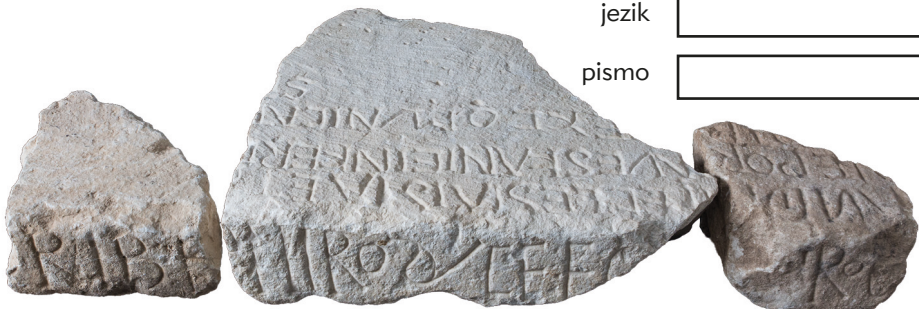
13. Potraži na izložbi kameni ulomak s uklesanim imenom jednog hrvatskoga kneza i odgovori:

ime kneza

vrijeme nastanka

jezik

pismo

14. Pronađi predmete sa slike i odgovori tko je nosio ovakvu vrstu nakita?

Označi:

- Muškarci / konjanici
- Žene
- Djeca

SLJEPOOČNIČARKE – vrsta nakita pronađena u ženskim grobovima. Nosile su ih žene, upletene u kosu ili na vrpci oko glave u razini sljepoočnice te su po tome dobile ime.

VACANI – selo u užoj okolici Bribira.

15. Na izložbi je prezentiran nalaz starohrvatskoga groba „Ratnika – konjanika iz Vaćana“ s predmetima koji su bili priloženi uz kosti. Prouči izložene predmete, pročitaj predmetnu legendu i nadopuni:

Uz kosti ratnika iz Vaćana bili su priloženi luksuzni predmeti stranoga podrijetla, dakle nisu bili proizvedeni na tlu tadašnje Hrvatske. Uz kosti ratnika bili su priloženi franački _____ i _____ oprema, bizantski _____ i staklena _____. Prema bioarheološkoj analizi bio je aktivni _____. Njegova prehrana sastojala se od _____, a ostali pripadnici zajednice hranili su se uglavnom _____.

5. ROD ŠUBIĆA BRIBIRSKIH – ŽUPANI, KNEŽEVI, BANOVI

U ovoj izložbenoj cjelini razotkrit ćeš sloj razvijenog srednjeg vijeka kada je Bribir doživio svoje zlato doba pod vlašću moćnoga roda Šubića Bribirskih, postaviši njihov privatni i nasljedni posjed. Šubići su vrhunac moći i neovisnosti dosegнули na prijelazu 13. i 14. stoljeća kada su članovi vodeće grane roda postali gotovo samostalni vladari koji su kontrolirali veliki dio srednjovjekovne Hrvatske.

16. Pronađi povelju sa slike, pročitaj predmetnu legendu koja se uz nju nalazi i nadopuni rečenice:

Prvi bribirski župan spomenut u izvorima zvao se _____. Njegovo ime navedeno je u povelji hrvatskoga kralja _____ poznate pod nazivom *Mare nostrum*. Bribirski župan imao je i funkciju _____.

PISANI POVIJESNI IZVORI: SREDNJOVJEKOVNE POVELJE

U posljednje dvije izložbene cjeline, upoznat ćeš se sa srednjovjekovnim poveljama kao vrstom pisanih povijesnih izvora. Povelja je isprava u užem smislu i svjedočanstvo pravnoga čina. Poveljama se najčešće dodjeljivao određeni privilegij, odnosno povlastica poput posjeda, plemićkoga statusa i dr. Srednjovjekovne povelje pisane su na pergameni – materijalu srednjega vijeka koji se dobivao od kože raznih životinja, najčešće teleta, koze ili ovce. Pisane su latinskim jezikom, u samostanskim skriptorijima i u kancelarijama na dvorovima feudalaca i vladara. Danas se čuvaju u arhivima, knjižnicama i muzejima.

Obilježja srednjovjekovnih povelja

Svaka povelja ima svoje formule i redoslijed kojim se one navode, stoga su pisari morali imati posebnu vještinu u sastavljanju isprave. U stvaranju isprave sudjelovao je „auctor“, najčešće vladar po čijoj se volji sastavljala povelja i „destinatarius“, osoba kojoj je isprava namijenjena, odnosno od vladara je dobila privilegij. Povelju je pisao (sastavljao) „scriptor“, pisar koji je bio javni službenik. Svaka povelja ima uvodni, središnji i zaključni dio. U uvodnom dijelu isprave najčešće se zazivalo Božje ime ili je započinjala znakom križa, zatim se navodilo ime vladara i nabrajale su se sve zemlje kojima vladao. Također se navodilo i ime destinatariusa.

DVORSKA FUNKCIJA – na kraljevu dvoru obnašale su se razne dužnosti važne za odvijanje života na dvoru. Jedna od njih bila je i dužnost kraljeva posteljnika zaduženog za vođenje kraljevih financija i upravljanje dvorskom blagajnom.

U središnjem dijelu isprave objašnjava se što vladar dodjeljuje destinatarisu i često se nabrajaju njegove zasluge, te se izriče kazna za one koji ne izvrše vladarevu volju. Kako bi isprava bila valjana, u zaključnom dijelu mora sadržavati imena svjedoka, potpise ili znakove koji potvrđuju vjerodostojnost isprave te mjesto i vrijeme sklapanja pravnoga čina. Srednjovjekovne povelje često su završavale riječju „Amen“.

ŠUBIĆI BRIBIRSKI - ime roda izvedeno je iz imena mjesta i u 12. stoljeću glasilo je Bribiršćići. Od 13. stoljeća koristi se naziv Bribirci, a od polovine 14. stoljeća zajedničko ime roda je Šubić.

Znak vjerodostojnosti na poveljama često su bili i viseći pečati napravljeni od prirodnog voska ili metala, vrpcom obješeni o ispravu, zbog čega se i zovu viseći pečati.

Pečat je glavno dokazno sredstvo vjerodostojnosti dokumenta, a kasnije će njegovu ulogu preuzeti potpisi. Kada se povelja sastavila, predavala se destinatarisu pred svjedocima, što je često bilo popraćeno prigodnim ceremonijom, odnosno svečanim činom.

Na izložbi ćeš pronaći interaktivni zaslon sa prikazom i prijevodom povelja na hrvatski jezik što će ti pomoći u razumijevanju njihova sadržaja te pružiti uvid u osobe koje su sudjelovale u njihovom stvaranju.

17. Kroz čitavo 13. stoljeće članovi roda Šubića Bribirskih nameću svoju vlast dalmatinskim gradovima – komunama u kojima obnašaju funkcije gradskoga kneza. Pronađi grafike dalmatinskih gradova i napiši njihova imena: _____

GRAFIKA - naziv za tehničke postupke umnožavanja crteža ili slikovnih prikaza, pri kojima se s ploče od drva, kovine, kamena, obrađene kao matrice i premazane bojom, otiskuju grafički listovi i reprodukcije.

KOMUNE – dalmatinski gradovi razvili su se u komune tijekom 12. i 13. stoljeća. To znači da su imali samoupravu, odnosno pravo da sami upravljaju poslovima svoga grada, da biraju gradskoga kneza i donose svoje zakone (statute).

PRESLIKA – prikaz predmeta putem fotografije. Nije prikazan originalni predmet.

ZLATNA BULA – vrsta isprava (povelja) koje su dobile naziv prema „buli“ – visećem zlatnom pečatu obješenom o ispravu svilenom vrpcom.

18. U Hrvatskoj 1102. na vlast dolaze vladari iz ugarske dinastije Arpadovića, a državna zajednica Ugarske i Hrvatske nazivala se Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Pronađi preslike dviju povelja koje se nazivaju „zlatne bule“ koje su Šubićima Bribirskim dodijelili Arpadovići. Navedi imena tih kraljeva:

_____ i _____

IZ POVIJESNIH VRELA

19. Pročitaj odlomke iz Zlatne bule Bele IV. izdane 1251. i odgovori na pitanja.

U ime svetoga Trojstva i nedjeljivoga jedinstva. Amen. Bela, milošću Božjom kralj Ugarske, Dalmacije, Hrvatske, Rame, Srbije, Galicije, Lodomerije i Kumanije za svo vremena (...) sadržajem ove isprave želimo svima dati na znanje da su naši vjerni knez Stjepko i Jakov, sinovi kneza Stjepana, Grgur i knez Danijel, sinovi kneza Pribjine, i Obrad, kao i unuci njegovi, naime sinovi kneza Budislava, plemići od Bribira (...) Čitavo vrijeme ostali su postojani u svakoj našoj službi i k tome, kada su u doba tatarskih provala vrijeme i prilike nalagali da se sklonimo u primorske krajeve, oni sami su – kao nama vjerni i odani – brižno primili nas, naše i sav svoj imetak stavili na raspolaganje našim zapovijedima i nalogima, više puta izlažući same sebe tatarskim napadima i raznim drugim obrtajima sudbine (...) Mi, dakle, čuvajući u pamćenju tako izvanredan znak dobrih djela, odlučili smo da im valja u potpunosti i miroljubivo potvrditi Bribirsku županiju sa svim njezinim prihodima i pripadnostima, koju su naši preci njima darežljivo dali i povjerali (...) U spomen na ovu potvrdu i darovnicu i za stalnu snagu izdali smo ovu ispravu i osnažili je otiskom naše zlatne bule.

Tko je povelju izdao? _____

Kome je povelja izdana? _____

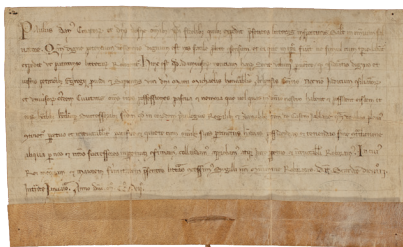
Koju su povlasticu dobili? _____

Kako možeš odrediti je li povelja autentična ili je krivotvorina? Na temelju čega donosiš svoj zaključak? _____

20. Pronađi na izložbi predmete sa slike. Uz svaki predmet napiši njegov naziv.

21. U vrijeme dinastičkih borbi Arpadovića i Anžuvina, promijenila se Pavlova titula, a glasila je: Pavao _____ Hrvata i gospodar _____

22. Anžuvinska dinastija ostavila je hrvatskoj baštini najvrednije djelo srednjovjekovne zlatarske umjetnosti – škrinju sv. Šimuna. Pronađi na izložbi kopiju škrinje koja se danas čuva u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (HAZU) i odgovori:

Kada je izrađena originalna škrinja? _____

Tko ju je naručio, a tko ju je izradio? _____

Navedi ime kralja koji je prikazan na škrinji? _____

Gdje se danas čuva originalna škrinja? _____

RELIKVIJAR ILI MOĆNIK – škrinja
*ili predmet za čuvanje relikvije,
odnosno spremnica gdje se
čuvaju ili izlažu
ostatci kostiju, odjeće
ili drugih osobnih
predmeta
svetaca.*

23. Pavla I. na banskom položaj naslijedio je njegov sin:

Mladen II.

Mladen I.

Pavao II.

24. Pronađi predmete sa slike i odgovori:

a) naziv

b) namjena

a)

b)

a)

b)

a)

a)

b)

25. Na vrhuncu moći Šubića Bribirskih, na Bribiru je izgrađen samostan s crkvom sv. Marije. Kojoj je redovničkoj zajednici pripadao samostan?

dominikancima

isusovcima

franjevcima

6. SUMRAK BRIBIRA

U ovoj izložbenoj cjelini razotkrit ćeš sloj kasnoga srednjega vijeka kada rod Šubića Bribirskih slabi. Nakon sukoba s kraljem Karlom Robertom i porazom Mladena II. kod Blizne 1322., smanjuje se njihov teritorij, a glavna grana roda seli se na Zrin. Cilj kralja Ludovika I. bio je osvojiti strateške utvrde Klis, Knin i Ostrovcu, preko kojih je namjeravao ovladati dalmatinskim gradovima.

26. Pročitaj dva pisana izvora, usporedi ih i odgovori na pitanja.

I. Iz oporuke Pavla II. Ostrovičkoga, sina Pavla I., 1346.

Sina moga Jurja određujem za svoga baštinka. Njemu dajem i ostavljam grad moj Ostrovcu, sela i ostala imanja moja; ali pošto je taj moj sin još dječak, to rečenoga sina i moj grad preporučam i predajem u ruke moga brata kneza Gregorija (...) rečeni brat ima priseći nad tijelom Kristovim, da će moga rečenoga sina, grad i sva dobra njegova čuvati i držati zakonito, dobrom vjerom bez prevare, dok moj sin dođe do zakonite dobe (...) Ali pošto iza Boga svu svoju nadu ulažem u gospodstvo Mletaka, hoću, da se saopći duždu da se on sam odredi u pogledu stanja i života dječakova, i kako da se grad i imanje sačuvaju za dječaka.

II. Iz ugovora kojim kralj Ludovik I. daruje Grguru II. i njegovom nećaku Jurju III. utvrdu Zrin u zamjenu za Ostrovcu, 1347.

Ludovik, milošću Božjom kralj Ugarske, Dalmacije, Hrvatske i Bugarske, vladar Salerna i počasni gospodar Brda svetog Anđela (...) Stoga želimo svima obznaniti vijest da su župan Grgur, sin pokojnoga bana Pavla i Juraj, sin župana Pavla, brata istoga Grgura, napustili sve putove bludnje i nevjere po kojima su dosad bili teturali (...). I štoviše, pobrinuli su se da ih čin potpune odanosti, kojim su sada krenuli, dovede dotle da u naše kraljevske ruke predaju utvrdu po imenu Ostrovica (...) Stoga, odlučili smo stalnim pravom i neopozivo prepustiti dotičnom županu Grguru i Jurju i njihovim nasljednicima i potomcima njihovih nasljednika utvrdu po imenu Zrin koja se nalazi u zemlji Slavoniji...

Koga je Pavao II. u oporuci odredio za svoga nasljednika i što mu je ostavio u nasljedstvo? _____

Koju je ulogu Pavao II. namijenio svome bratu Grguru II. (Gregorije)? _____

Je li Grgur poštovao bratovu posljednju volju? Obrazloži. _____

Koje je posljedice imao ugovor koji su Bribirci sklopili s kraljem Ludovikom 1347.? _____

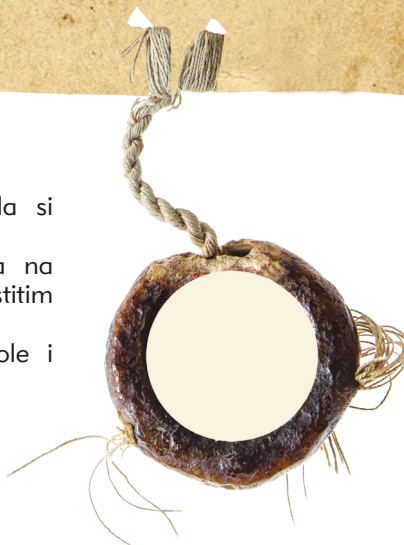
27. U drugoj polovici 15. započela su osmanlijska osvajanja hrvatskoga prostora, pa je tako Bribir osvojen 1522. Pronađi na izložbi dva predmeta s Bribirske glavice koja svjedoče o osmanlijskoj prisutnosti na Bribiru.

To su: _____ i _____.

28. Pronađi na izložbi predmet sa slike i usporedi ga s današnjim grbom Republike Hrvatske. Uočavaš li sličnosti?

29. Kroz ovu izložbu upoznao/la si srednjovjekovne povelje. Iskoristi znanje koje si stekao/la na izložbi i sastavi svoju povelju s vlastitim visećim pečatom. Osmisli sadržaj povelje te simbole i natpise na visećem pečatu.

ZA KRAJ

Okolnosti pada Bribira pod osmanlijsku vlast nisu poznate, ali je tim osvajanjem prekinuta tisućljetna naseljenost Bribira i završeno je bibrirsko razdoblje u povijesti roda Šubića.

Time je započeo njihov drugi uspon pod imenom Šubića Zrinskih. Nagovještajem nove epohe – ranoga novoga vijeka, izložba završava, ali te i ujedno poziva da posjetiš lokalitet Bribirsku glavicu.

Provjeri svoje odgovore:
1. Bribirska glavica je smještena u šibenskom zaleđu. 2. Arheolog istražuje prošlost na temelju pronađenih materijalnih ostataka. 3. Lujo Marun; 4. a) Keramička zdjela; rton; ručni žvanj; b) keramika, keramika, kamen; c) otprilike 7000 godina; 5. Japodi, Histri, Delmati, Ardijevci; 6. Fibula je predmet kojim se pričvršćuju i spajaju dijelovi odjeće; 7. Jupiter, Silvan, Izida; 8. Balzamarij, služio je za bila za pohranjivanje parfema ili mirisnih ulja, njima se pomazivalo tijelo; Uma, u umoran je spreman pepo ili usištjene kosti pokojnika nakon kremacije pokojnika; 9. Govore o pojavi kršćanstva u Varvariji; 10. Svjetiljka; 11. As – car August, Antonijan – car Aurelijian, Fallis – Konstantin I., solid – car Justinijan; 12. b, c, d, a, 13. Knež Branimir, 9. stoljeće, latinski jezik, latinitica; 14. Zene; 15. Franacki mač, konjanicka oprema, bizantski novac i staklena boca, aktivni konjanik, mesa, žitarice; 16. Budec, Petar Krešimir IV., kraljeva posteljnica; 17. Split, Trogir, Šibenik; 18. Andrija II.; 19. Bela IV.; 20. Andrija II.; 21. Pavao ban Hrvata i gospodar Bösene; 22. potvrđena im je kao nasljedni posjed; Povelja je autentična jer je na njoj viseci pečat – zlatna bulja; 20. Pečatnjak Pavla I. Bribirskoga; Povelja bana Pavla kojom potvrđuje Rabljanima posjede koje imaju u području pod njegovom vlašću; Gros Pavla I.; 21. Miladena I.; 22. Pavao ban Hrvata i gospodar Bösene; 22. Zadru; 23. Miladen II.; 24. Topuz, dio naoružanja vojnika, korsto se u borbene svrhe i kao simbol vlasti; Garnitura ostruga, dio konjanicke opreme, služe za podbadaње konja; Moćnik - ruka sv. Anselma i stopala sv. Anselma. Moćnik-ruku je ban Pavao I. dao izraditi za spasa duše svoga brata Jurja I.; 25. Franjevac; 26. odredio je svoga sina Jurja II. za nasljednika, u nasljedstvo mu je ostavio Ostrovcu; svoga brata Grgura II. odredio je da se pobrine za izvršenje njegove volje jer je mu je sin Juraj III. bio maloletan. Nije, jer je sklopio ugovor s kraljem Ludovikom i predao Ostrovcu kralju; Rod Bribiraca bio je razdvojen, glavna grana roda seli se na Zrin, a podložne grane ostaju na Bribiru; 27. Grb s tri okunjene leopardove glavice; danas se nalazi na kruni službenoga grba Hrvatske kao grb Dalmacije; 28. Turski topuz i turska akca.

IMPRESUM

Nakladnik
Hrvatski povijesni muzej

Tisak
Denona d.o.o.

Za nakladnika
Matea Brstilo Rešetar

Naklada
300

Autorica
Nikolina Mađar

Copyright ©Hrvatski povijesni muzej,
Zagreb, 2019.

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak
Baština, Zagreb: Lana Kovačić, Maja Glavinčić

Korektura:
Jelena Balog Vojak

**Radna bilježnica financirana je
sredstvima Ministarstva kulture RH.**

Fotografi
Ivana Asić (HPM)
Zoran Alajbeg (MHAS – Split)

